

A Csemegi Kódex megoldása

ELEK BALÁZS*

Egy dogmatikai vita feltámadása. A csalás eredményének értelmezése

Bevezetés

Az Alkotmánybíróság határozataiban a jogállam alapvető, nélkülözhetetlen elemeként következetesen megjelenik a jogbiztonság, ami az állam – és elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. A jogbiztonság megköveteli, hogy a jogszabály szövege értelmes és világos, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzon. Nem állapítható meg a jogállamiság és annak részét képező jogbiztonság sérelme pusztán amiatt, hogy az adott normaszöveg a jogalkalmazás során értelmezésre szorul. A jogbiztonság elvéből nem következik a jogalkotónak olyan kötelezettsége, hogy minden fogalmat minden jogszabályban külön meghatározzon. A normavilágosság sérelme miatt az alkotmányellenesség akkor állapítható meg, ha a szabályozás a jogalkalmazó számára értelmezhetetlen, vagy eltérő értelmezésre ad módot, és ennek következtében a norma hatását tekintve kiszámíthatatlan, előre nem látható helyzetet teremt a címzettek számára, illetőleg a normaszöveg túl általános megfogalmazása miatt teret enged a szubjektív, önkényes jogalkalmazásnak.¹ A jogszabály eltérő értelmezéséből adódó ellentétes irányú döntésekkel azonban még az egyik leggyakoribb, és legrégebbi vagyon elleni bűncselekménynél, a csalásnál is találkozhatunk, holott jogal feltételezhetnénk, hogy kialakult, és letisztult a bírói gyakorlat.

A csalás eredményének helyes értelmezéséről már a Csemegi Kódex idején sem volt egységes a jogirodalom. Angyal Pál álláspontja szerint nem csupán a tényleges kár (damnum emergens), hanem az elmaradt haszon (lucrum cessans) is beletartozik a csalás eredményébe.²

Angyal a vagyoni kárt mint a vagyont érő mindenemű hátrányt határozta meg. A vagyon fogalma pe-

dig átfoglalja a javakat és közelebről nem csak a dolgokat s jogokat, hanem a szükségletkielégítésre alkalmas és felhasználható helyzetet, sőt a várományt is tekintet nélkül arra, hogy az pénzben kifejezhető-e vagy sem. Vagyon kár lesz így „valamely dolog feletti tulajdonjognak vagy birtoknak az elvesztése, csere vagy vételügyletnél a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti értékkülönbségből eredő veszteség, valamely követelési jognak az elvesztése, a szolgáltatás elmaradása annak ellenére, hogy megfelelő ellenszolgáltatás teljesített, kötelezettségvállalás (pl. valamely okirat aláírása által, melynek tartalma tekintetében az aláíró tévedésbe ejtetett), követelés elengedése, már kifizetett tartozása újra kifizetése.”³

Angyal a vagyoni kár fogalmával kapcsolatos vitás kérdések között említi, hogy a várható haszon elmaradása is beletartozik-e. Utal arra az irodalmi álláspontra, amely a várható haszon elmaradását csak akkor minősíti vagyoni kárnak, ha a váromány „jogigényen” alapszik. Más vélemények általában minden váromány elmaradást vagyoni kárnak tekintenek, mert a lucrum cessans éppúgy csökkent a vagyont, mint a damnum emergens. Angyal az utóbbival ért egyet azon oknál fogva, hogy a magánjogi kárfogalomnak ez a megközelítés felel meg a legjobban. A kártérítési felelősség a teljes kárra kiterjed, tehát az adós mindazért a kárért felelős, mely a károsult vagyonának csökkenésében áll, mind pedig azért a kárért, amely abban nyilvánul meg, hogy a károsult vagyonának bizonyos növelési lehetőségétől elesett.⁴ A többféle értelmezésnek az is lehetett az oka, hogy a Csemegi Kódex nem definiálta a kár fogalmát, és annak miniszteri indokolása sem elemezte mélységében a problémát.⁵

* *Habil, e. docens, tanácselnök bíró Debreceni Ítéltábla*

¹ 9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 59, 65., 26/1992. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1992, 135, 142., 71/2002. (XII. 27.) AB határozat, ABH 2002, 417., 1160/B/1992. AB határozat, ABH 1993, 607, 608.; 10/2003. (IV. 3.) AB határozat, ABH 2003, 130, 135–136.; 1063/B/1996. AB határozat, ABH 2005, 722, 725–726.; 381/B/1998. AB határozat, ABH 2005, 766, 769., 56/2010. (V. 5.) AB határozat

² Angyal Pál: A csalás. A magyar büntetőjog kézikönyve. 16. Budapest, Attila-Nyomda Részvénytársaság kiadása, 1939, 72–81. o.

³ Angyal uo.

⁴ Angyal uo. 78–79. o.

⁵ Lásd: Madai Sándor: A csalás büntetőjogi értékelése. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011, 133. o.

Az 1978. évi IV. törvény a Btk. nyomán kialakult joggyakorlat

Az 1978. évi IV. törvény a büntető törvénykönyvről (Btk.) a 318. §-ban a csalást úgy definiálja, hogy „aki jogtalan haszonszerzés végett más tévedésbe ejt, vagy tart, és ezzel kárt okoz”. A Btk. látszólag egyértelműen fogalmaz, amikor a kár fogalmát úgy határozza meg, mint „a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés”. Az elmaradt vagyoni előnyt a vagyoni hátrány fogalmában találjuk, ami „a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny”. A csalás tényállása a kár fogalmát tartalmazza, így a jogalkotó a kár bekövetkeztében határozza meg a bűncselekmény eredményét, és nem a vagyoni hátrányban. Madai úgy fogalmaz, hogy a büntetőtörvény „függetlenítette magát a polgári jog fogalomrendszerétől, s egy saját koherens definíció kialakítását tűzte ki célul.”⁶ Ez azért is állítható, mert a polgári jogban a kár eleme a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenésen túl az elmaradt vagyoni előny, másfelől a felmerült indokolt költség.

Közzétett döntésekben ez a kárfogalom sokáig következetesen megjelent. A közműfejlesztési díj befizetésének elmulasztása esetén a csalást például azért nem látta megállapíthatónak a bíróság, mert nincs kár, nincs vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés.⁷ Hasonló következtetésre jutott a bíróság telefonszolgáltatás jogosulatlan igénybevétele és ki nem fizetése kapcsán is.⁸

A csalás és az adócsalás elhatárolása körében az 1/2006. Büntető jogegységi határozat ezt az ítélkezési gyakorlatot erősítette meg.⁹ Az indokolás második pontja ugyanis elvi érveléssel kimondja, hogy nem elfogadható és a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlatával is ellentétes a kárnak az olyan értelmezése, amely a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenésként fogná fel a megtévesztés folytán meg nem fizetett és be nem hajtott követelést. Büntetőjogi értelemben vett kár a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés, figyelembe nem véve a szolgáltatás ellenértékének nem teljesítéséből eredő elmaradt vagyoni előnyt.

Ehhez a bírói gyakorlathoz képest hozott változást a BH 2011/127 szám alatt közzétett döntés. A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint ugyanis csalást valósít meg a terhelt, aki a sértettet tévedésbe ejtve, fizetési szándék nélkül vesz igénybe szállodai szolgáltatást, amelynek meg nem fizetése vagyonban bekövetkezett értékcsökkenésnek (kárnak) és nem elmaradt vagyoni előnynek tekintendő.

Az úgy terheltje alkalmi hölgyismerőseivel megjelent egy panzióban, ahol két főre vett ki szobát egy

éjszakára. A terheltnek a szobát másnap délig kellett elhagynia, így délelőtt 11 órára kérte a reggelit. Figyelemmel arra, hogy a vádlott anyagi helyzete nem tette lehetővé a szállás és az ahhoz tartozó egyéb szolgáltatás ellenértékének a kifizetését, kihasználva a lehetőséget, hogy a reggeli kért időpontjáig nem keresik, másnap délelőtt 9 óra 30 perc körül fizetés és az alkalmazottak értesítése nélkül az ismeretlen személyazonosságú hölgygel eltávozott a panzióból. A terhelt a fizetőképességét és készségét illetően is megtévesztette a sértettet. Már a szállás elfoglalásának időpontjában sem állt szándékában a szállásdíjat és a minibárból történő fogyasztás ellenértékét kifizetni.

A terhelt és ismerőse az éjszaka folyamán a szobához tartozó minibárból összesen 8800 forint értékben fogyasztott italokat és édességet. A szállás díja a két személyre vonatkozó idegenforgalmi adóval együtt összesen 12 694 forint volt. A terhelt csalárd magatartásával jogtalan haszonszerzés végett a szállás és a kiegészítő szolgáltatás díjának meg nem fizetésével a panziót üzemeltető Kft.-nek, mint sértettnek összesen 21 494 forint kárt okozott, amely nem térült meg. (A húszezer forintot meghaladó bűncselekményi értékhatár miatt valósulhatott meg a bűncselekmény.)

A felülvizsgálati indítvány szerint a tényállásban írt cselekményével csupán 8800 forint kárt okozott. A bíróságok tévesen minősítették kárnak a meg nem fizetett 12 694 forint összegű szállásdíjat, mert az valójában nem kár, hanem elmaradt haszon. A ténylegesen felmerült kár összegére figyelemmel a cselekmény szabálysértésként minősülhet, ezért a terhelt felmentése indokolt.

A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati indítvány elbírálása során abból indult ki, hogy a vagyon fogalmi körébe a következetes felfogásnak megfelelően a követelések és a vagyoni értékű jogok is beleértendők. A különböző szállítási, éttermi, szállodai szolgáltatások vagy a lakásbérlet egyaránt piaci értékkel bírnak. Attól függetlenül, hogy a szerződési szándék valós, avagy ezek valamelyikét az elkövetők jogtalan haszonszerzés végett, fizetési szándék nélkül szerzik meg, az annak ellenértékét képező díjra a sértett jogosultságot szerez. Az ellenérték megfizetésének elmaradása pedig a tényleges teljesítéssel megterhelt vagyonban értékcsökkenésként, és nem elmaradt haszonként jelentkezik.

„Ennek megfelelően a bírói gyakorlat következetesen kárt okozó magatartásnak, ekként tényállásszerű csalás bűncselekményének (vagy szabálysértésének) tekinti a jogtalan haszonszerzés végett a sértetteket tévedésbe ejtő azon cselekményeket, amikor valamely terhelt fizetési szándék nélkül, e tekintetben a sértettet tévedésbe ejtve éttermi szolgáltatást, vasúti vagy más közforgalmú járművön személyszállítást vagy éppen szállodai elhelyezést vesz igénybe (BJD 1323)”. Az igénybe vett szolgáltatás meg nem fizetése – ha a csalás törvényi tényállásának további elemei is megvalósultak – a csalás bűncselekménye szempontjából a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenésnek (damnum

⁶ Madai uo. 134. o.

⁷ BH 1998/416

⁸ BH 1998/523

⁹ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás a költségvetési csalásban. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011, 198. o.

emergens) és nem elmaradt vagyoni előnynek (lucrum cessans) tekintendő. Utóbbiról esetleg akkor lehetne szó, ha valamely terhelti magatartás következtében a sértett egy újabb szerződés megkötésétől, más megszerzhető jövedelemtől esik el. Mindezek alapján úgy ítélte meg, hogy a terhelt bűnösségének megállapítása – és cselekményének minősítése – ekként mindenben megfelel a büntető anyagi jog szabályainak.¹⁰

Érdekes jogi helyzet adódhatna, ha a leendő terhelt jogi tanácsot kér ügyvéd, jogtanácsos, vagy ügyész ismerősétől, aki megnyugtatta, hogy a szolgáltatás jogtalan igénybevétele büntetőjogi értelemben kárnak nem tekinthető, és az 1/2006-os jogegységi határozatra hivatkozva magyarázná el, hogy „a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlatával is ellentétes a kárnak az olyan értelmezése, amely a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenésként fogná fel a megtévesztés folytán meg nem fizetett és be nem hajtott követelést”. Felmerülhetne a társadalomra veszélyességben való tévedésre hivatkozás, hiszen közzétett bírósági határozat alapján kapott korábban jogi szakembertől tanácsot.

A cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedésnél a tévedésben lévő személy nincsen tisztában a cselekmény jogellenességével, illetve társadalmi helytelenítettségével. A társadalomra veszélyesség tudata akkor adott, ha az elkövető akár magatartásának jogilag tilalmazott volta, akár erkölcstelen jellege, akár veszélyessége ismeretében hajtja végre cselekményét.

A társadalomra való veszélyesség tudatát a jogellenesség tudata, az erkölcsellenesség tudata, illetve a cselekmény veszélyességének a tudata közvetíti, ami szerény iskolázottságú személyeknél is megállapítható.¹¹

Szükséges utalni arra a bírói gyakorlatra, hogy a szakirodalomban megjelenő jogi okfejtésre való hivatkozás a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítását önmagában nem eredményezheti. A tévedés megállapításának ugyanis elsőrendű feltétele az elkövetéskori tudattartalom vizsgálata. Ehhez képest a szakirodalomra, mint a tévedést megalapozó körülményre hivatkozás minimális feltétele annak a valószínűsítése, hogy az elkövető a cselekménye előtt találkozott olyan szakirodalommal, amelyben foglaltakat értékelve az élet adott területén az általa is helyesnek ítélt magatartást kialakította. A büntetőjogi válasz mindig értékelés eredménye. A tudományos válasz ismerete az olyan elkövető esetén, akivel szemben – a fentiek szerint – fokozottabb elvárások támaszthatóak önmagában akkor sem alapozza meg a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítását, ha igazolja, hogy a cselekménye előtt körültekintően vizsgálta az elérhető szakirodalmat. További feltétel esetében, hogy a megismerhető vélemények lényege azonos legyen, tehát ne hagyjon kétséget az adott időszakban elfogadott (uralkodó) ér-

tékelés felől. Egységes értékelésről azonban az adott kérdés kapcsán ugyancsak nem lehet beszélni, hiszen a mindenki (elsősorban minden szakember) számára elérhető szakirodalomban egymással ellentétes, egymást kizáró értelmezések jelentek meg. A jogszabály tartalmában való tévedésre alapozott társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítását a jogalkalmazó szervek döntései, illetve tájékoztatása alapozhatja meg. Az uralkodó értelmezést rendszerint a közzétett jogalkalmazó gyakorlat közvetíti.¹²

Bonyolítja azonban a kérdést, ha a közzétett, és uralkodó értelmezést közvetítő határozatokban ellentétes döntések kerülnek közzétételre.

Álláspontom szerint a társadalomra veszélyességben való tévedésre még ebben a helyzetben sem hivatkozhatna sikerrel az elkövető a csalás eredménye kapcsán. Valójában meglehetősen ritkán állapítja meg a bírói gyakorlat ezt a büntethetőséget kizáró okot.¹³ A cselekmény társadalomra veszélyességének tudatát a cselekmény jogellenességének, erkölcs ellenességének vagy egyébkénti társadalmi helytelenítésének tudata adhatja. Ha a tett erkölcsi elítélése sem igazolható a társadalom részéről, akkor is megállapítható, ha materiális vagy immateriális sérelmet, kárt, hátrányt, veszteséget okoz. A jogellenesség tudatánál nem feltétlenül kell tudni azt, hogy a cselekmény a büntető törvénykönyvbe ütközik. Az elkövető felismeri magatartásának jogilag tilalmazott voltát, és elég, ha annyit tud, hogy valamilyen jogszabályt sért. A szállodai szolgáltatás fizetés nélküli igénybevétele jogellenes, erkölcsellenes, és materiális sérelmet is okoz, így ezen a jogcímen a felelősségre vonás nem lenne elkerülhető.

A 2012. évi C. törvény az új Büntető Törvénykönyv

Az új Büntető Törvénykönyv a korábbiakhoz képest új helyzetet fog eredményezni. Az új Btk. 373. § (1) bekezdése a csalás korábbi fogalmán nem változtat: „Aki jogtalan haszonszerzés végett más tévedésbe ejt vagy tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el.”

A (7) bekezdés alapján azonban a csalás alkalmazása szempontjából kárnak kell tekinteni az igénybe vett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékét is.

Az új Btk. alapján talán következetes ítélkezési gyakorlat alakulhat ki, de az új törvény befolyással lehet a korábbi Btk. hatálya alatt indult büntetőeljárásokra is. Nem fogadta el például az ítéletábrázoló ügyészi érvelést arra nézve, hogy az előtte folyamatban lévő büntetőügyben a sértett Kft. sérelmére további 1 rb., a Btk. 318. § (1) bekezdésben meghatározott, de az (5) bekezdés a) pontja szerinti csalás büntette is megvalósult a szerződött szolgáltatás díjának meg nem fize-

¹⁰ Legf. Bír. Bfv. II. 927/2009, EBH 2010/2124

¹¹ Hati Csilla: A társadalomra veszélyességben való tévedés. Büntetőjogi Szemle, 2012. 3. szám 11–18. o.

¹² Legfelsőbb Bíróság Bfv. II. 13/2009/5. szám

¹³ Gál István László: Gazdasági büntetőjog közigazdászoknak. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007, 41. o.

tése miatt. A vádhatóság a minősítésváltoztatás indokaként arra is utalt, hogy a „kibővített kár” fogalmi értelmezésénél a kár fogalmába nemcsak a dolgok, vagyontárgyak értéke, hanem pénzben kifejezhető vagyoni értékű jogok és kötelezettségek sérelme is beletartozik. A csalás jogi tárgya nemcsak a tulajdon, a dolog elleni, hanem létező, vagy a jövőben keletkező jog elleni támadás is lehet.

Az ítéletábra a csalás eredményének meghatározása során abból indult ki, hogy a kár megfogalmazásából következik, hogy annak nem képezi részét az elmaradt haszon. A csalás tényállása a kárról rendelkezik, nem pedig a vagyoni hátrányról, ezért az elkövetéskor hatályos törvény helyes értelmezése szerint a vagyoni hátrány körébe tartozó elmaradt vagyoni előny, családi kárként nem értékelhető.

Az alkalmazandó törvény helyes nyelvtani értelmezése szerint tehát családi kárként kizárólag, szigorúan a vagyonban bekövetezett értékcsökkenés értékelhető. A büntetőjogban a norma kiterjesztető értelmezésének nincs helye az alapvető jogelvek, például a nullum crimen sine lege elvének biztosítása érdekében. Az kétségtelen a határozat indokolása szerint, hogy figyelemmel kell lenni az „élő jog”-ra, ami alatt a jogszabály értelmezett és alkalmazott tartalmát együttesen kell érteni, de a törvény által konkrétan meg nem határozott eredmény a törvényi tényállás körébe nem vonható.¹⁴

Ezen túlmenően utalt arra az ítéletábra, hogy ezt a jogértelmezést támasztják alá az 1/2006-os számú Büntető Jogegységi Határozatban foglaltak, a BH 1998/416, és a BH 1998/523 számú döntésben foglaltak.

Az ítéletábra határozata rámutatott arra is, hogy az ügyész jogi álláspontja a kár fogalmával összefüggésben valójában az új Btk. rendelkezésein alapul. A 2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről 2013. július 1-jén lép hatályba. Az új törvény a 373. §-a (7) bekezdésében, a korábbi szabályozástól eltérően külön meghatározza, hogy a csalás szempontjából kárnak kell tekinteni az igénybe vett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékét is. Az új Btk. indokolása rögzíti, hogy a gyakorlatban problémát okozott azon csalásszerű cselekmények megítélése, ahol a kár valamely igénybe vett szolgáltatás ellenértékéeként merült fel (pl. szállodai szolgáltatás igénybevétele, fizetés nélküli lakásbérletek). „Erre figyelemmel a törvény kifejezetten kiterjeszti a kár fogalmát az igénybe vett szolgáltatás ellenértékének haszonszerzési célból, megtevesztéssel történő meg nem fizetésének eseteire is, kimondva, hogy ezáltal *büntethetővé válnak* azok a cselekmények, amelyek a csalás tényállási elemeit megvalósítják, azonban az eredmény nem kifejezett kárként, hanem összességében meghatározható vagyoni előnyként jelenik meg.”¹⁵

A jogalkotó tehát új tényállási elemként foglalta az elmaradt vagyoni előnyt a kár fogalmába, korábban

a törvény szerint csalásként nem büntetendő törvényi tényállási elemet konkrétan kriminalizálva. Ezt jól érzékelteti az indokolásnak az „ezáltal büntethetővé válnak” megfogalmazása is. A még nem hatályos törvény értelemszerűen nem alkalmazható a korábban indult büntetőügyekben, de a büntetendőség körének bővítése és az új törvény indokolása is egyértelműen azt támasztja alá, hogy a régi Btk. szerint kárként az elmaradt vagyoni előny nem vehető figyelembe.¹⁶

Az új Btk. 373. § (7) bekezdésének szabálya az eddigi részbeni törvényrontó gyakorlatot építette be a törvénybe. Ilyen szolgáltatás például a szállodai, éttermi szolgáltatás, taxi igénybevétele, vagy fodrász, telefon, internet szolgáltatás. Nem zárható ki az új tényállás alkalmazása jogszerűen igénybevett prostituált szolgáltatása esetén sem. A kibővített kárfogalom azonban csak „igénybe vett szolgáltatás díjának” meg nem fizetésére vonatkozik, így fordított esetben nem jöhet szóba, ha valaki nem teljesíti azt az ígéretét, hogy testét nemi vágyának kielégítésére másnak átengedi.

A vagyoni kárnak nem kell tartósnak lenni, a későbbi megtérítést mint magánjogi kártérítést lehet figyelembe venni, de az nem lesz büntetendőséget megszüntető ok. Ez az új kárfogalom kapcsán nyilvánvalóan komoly bizonyítási nehézségeket fog egyes esetekben okozni, mert a büntetőjogi felelősség alóli mentesülés érdekében kézzelfoghatónak tűnik az a védekezés, hogy valójában polgári jogi természetű elszámolási vita, hibás teljesítés, fizetési képesség hiánya volt a nemfizetés hátterében.

Nem tekinthető igénybe vett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékének az ún. reménybeli váromány. Angyal erre példaként hozza fel azt, ha az elkövető a vásárlásra indulót tévesztéssel az üzlettől visszatartja.¹⁷ Ilyen tévedésbe ejtés lehet az, hogy a másik kereskedő nincsen nyitva, vagy megszűnt.

Nem követ el csalást az, aki az örökgyót a már kiszemelt örökös személyi viszonyai felől tévedésbe ejti, és arra veszi rá, hogy ne, vagy kisebb mértékben jutasson számára az örökségből, mert ebben az esetben is csak reménybeli váromány beállítását akadályozza meg.

Angyal szerint nem reménybeli váromány, így már csalás valósul meg, ha a bérgepkocsi-vezető (azaz taxis vállalkozó) megtevesztéssel a megrendelt vezető helyett jelentkezik, mert az már bizonyossági várománynak szegi útját, és kárt okoz a megrendelt vezetőnek, mert az nem jut a fuvardíjhoz. Az új Btk. kárfogalma mellett sem látom azonban a csalást ilyen esetben megállapíthatónak.

¹⁶ Debreceni Ítéletábra Bf. II. 422/2012/38. sz. (A részletezett okok folytán ezért a kárérték elsőfokú bírósági megállapítása törvényes és a cselekmények minősítése is megfelelt a büntetőtörvénynek, a vádlottak bűnösségét további vagyon elleni bűncselekményben a megállapított tényállás alapján nem mondta ki.)

¹⁷ Angyal: i. m. 72–81. o.

¹⁴ 57/1991. (XI. 8.) AB határozat

¹⁵ A 2012. évi C. törvény indokolása

A bírósági úton nem érvényesíthető követelések

Újra kell értelmeznie a bírói gyakorlatnak a dogmatikai megoldást arra az esetre, ha az igénybe vett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékét bírósági úton nem lehet érvényesíteni. Vannak ugyanis a polgári jog szerint olyan követelések, amelyeknek a teljesítése nem kényszeríthető ki, de a teljesítés egyébként joghatályos. Az ebbe a körbe tartozó szerződések kötése nem tiltott, ám a jog nem nyújt segítséget azok lebonyolításához, azok jelentősége azt nem teszi indokolttá. A Ptk. 204. § (1) bekezdése szerint nem lehet érvényesíteni bírósági úton a játékból vagy fogadásból eredő követeléseket, kivéve, ha a játékot vagy fogadást állami engedély alapján bonyolítják le. Ugyancsak nem érvényesíthetők bírói úton a kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követelések. A polgári törvénykönyv indokolása is kiemeli azt, hogy a megengedett játéknak vagy fogadásnak nincsen olyan gazdasági vagy erkölcsi célja, amely indokolttá tenné a teljes védelemben részesítést. A Ptk. éppen ezért zárja ki az ilyen szerződésekből eredő követelések érvényesítését.¹⁸

Különbözőek lehetnek a vélemények, hogy büntetőjogi értelemben kárként foghatóak-e fel a jó erkölcsbe ütköző, jogellenes, vagy jogilag ki nem kényszeríthető (például kártyaadósság) szolgáltatások elmaradása.

A lehetséges egyik válasz szerint a jogrendbe ütköző szolgáltatás kikényszeríthető jogi igényt nem teremt, és nem lehet tárgya a jogvédelemnek, és elmaradása kárnak sem tekinthető. Amit a jog nem ismer el, az a büntetőjog védelmén is kívül esik. Lehet érvelni amellett, hogy ilyenkor megtévesztés sincsen, mert a sértett is tudja, hogy a másik fél nem kötelezheti magát az ellenszolgáltatásra.

A másik nézet szerint a csalás megállapíthatósága szempontjából a tévedésbe ejtett személy moralitása nem jöhet figyelembe, és ha vagyoni értéket kiadott, akkor is kárt szenved, ha ezt erkölcstelen, sőt jogba ütköző cél elérése érdekében tette. Ebből a gondolatmenetből az is következhet, hogy csalást követ el a lopás elkövetője, ha tévedésbe ejti a bűntársát az eltulajdonított értékek elosztását illetően.

Angyal idézi azt a példát, amelyben a bíróság csalásban mondta ki bűnösnek azt, aki egy terhes nőnek magzatelhajtásra teljesen alkalmatlan szert adott el. A döntés érvelése szerint a vagyon fogalmának nem ismérve, hogy az jogilag védett legyen, és a jogrend nem kívánja meg feltétlenül a jogalapot nélkülöző viszonyoktól a védelmet, így a tolvajt is védi a dolog birtoklásában a jogosulatlan önhatalommal szemben. Ebben az esetben a büntetés nem a szerződésszegés-

hez, hanem a károkozáshoz kapcsolódik.¹⁹ Ebbe a körbe tartozik az is, ha valaki illegális terjesztésből vásárol gyógyszert, potencianövelőt vagy valamilyen szolgáltatást.

A polgári jog megoldása a büntetőjogi választ is kétségtelenné teszi álláspontom szerint. Abban az esetben, ha a polgári jogi szerződésből eredő követelés érvényesítésére a polgári jogi szabályok szerint bírósági úton nincs lehetőség, akkor ezt megkerülve sem lehet büntetőjogi úton érvényesíteni ugyanazt a követelést. A büntetőjogi fenyegetettség mellett nyilvánvalóan felmerülhetne a kibővített kárfogalom szerinti összeg érvényesítése polgári jogi igény útján, de a közvetítői eljárásban történő teljesítés sem lenne kizárható. Mindez azonban élesen ellenkezne azzal az igénynyel, hogy ugyanarra az élethelyzetre a különböző jogágak teljesen eltérő választ ne adjanak.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorúak szerződésai

A polgári jog szabályai szerint korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki tizennegyedik életévét már betöltötte és nem cselekvőképes.²⁰ Kiskorú az, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött.²¹ Korlátozottan cselekvőképes lehet az a nagykorú is, akit ilyen hatállyal a bíróság gondnokság alá helyezett.

Az új Btk. 378. § (7) bekezdésének értelmezésére azért van szükség külön a fiataikorú elkövetőkre nézve, mert ők szükségszerűen korlátozottan cselekvőképesek (kivéve, ha házasságkötés révén nagykorúságot szereztek). A büntetőjogi fenyegetettség értelmezése így el is válhat hasonlóan a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény tényállásához, ahol jelentősége van annak, hogy az elkövető csak nagykorú lehet, de korántsem biztos, hogy betöltötte a 18. életévét.

A korlátozottan cselekvőképes személy a törvényes képviselőjének közreműködése nélkül is tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja, megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket, rendelkezik a munkával szerzett keresményével, ha jogszabály kivételt nem tesz, keresménye erejéig kötelezettséget is vállalhat, végül megköthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez. A korlátozottan cselekvőképes személy javára és terhére jognyilatkozatokat általában a törvényes képviselője teszi meg. Azokban az esetekben, amikor a törvényes képviselő beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása szükséges, az szükségszerűen egy

¹⁹ Angyal: i. m. 73–81. o.

²⁰ Ptk. 12. § (1) bekezdés

²¹ A kiskorúság, gyermekkor, fiataikor büntetőjogi és büntetőeljárás értelemezéséről lásd bővebben: Herke Csongor: Lehet-e tanú gyermekkorú vagy fiataikorú. In: Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK, Pécs, 2011, 281–292. o.

¹⁸ Gellért György (szerk.): A polgári Törvénykönyv magyarázata. KJK, Bp., 1993, 510–513. o.

időbeli eltolódást, különbséget feltételez. A beleegyezés a szerződés létrejöttét megelőzi, míg a jóváhagyás azt követi. Valójában ilyenkor egy függő jogi helyzet áll elő, a törvényes képviselő nyilatkozatától függően, anélkül a szerződés érvényessé nem válhat.

Nem kívánja meg a jog a hozzájárulást a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződésekhez. A mindennapi élet adott körülményei azonban a korlátozottan cselekvőképes személy és képviselője társadalmi és vagyoni helyzetétől, életvitelétől, szokásaitól is függ. A kisebb jelentőség azt kívánja meg, hogy az adott társadalmi rétegen belül az adott szerződés nem nagy összegű, nem nagy jelentőségű legyen.

A fiatalokúakra mint korlátozottan cselekvőképesekre így alig lehet az új kibővített kárfogalmat alkalmazni, hiszen a büntetőjogi fenyegetettség nem függhet attól, hogy azt a törvényes képviselő utólag jóváhagyja-e, de nem lenne szerencsés az sem, ha a fiatalokú társadalmi helyzetétől lenne függővé téve. Ez ugyanis azt jelentené, hogy egy nagyobb lakoma, vagy masszázs, amire a tizenhét éves fiú meghívja barátait,

egyiknél büntetendő lenne, akinél nem szükséges társadalmi helyzeténél fogva a szülői jóváhagyás, míg a másikon nem, holott ugyanazt követte el, azaz egy szolgáltatást fizetés, és fizetési szándék nélkül igénybe vett.

Egy felnőtt, aki a család egyéb tényállási elemeit megvalósítva igénybe veszi jogszerűen egy prostituált szolgáltatásait, akár elkövetője lehet a csalásnak, ha fizetési szándékát és képességét illetően a szolgáltatás nyújtóját tévedésbe ejti. Kétséges azonban, hogy van olyan fiatalokú, akinél a mindennapi élet szokásos szükségletei körébe egy ilyen szolgáltatás mint kisebb jelentőségű ügylet beleférne, vagy elvárható lenne az utólagos jóváhagyása a törvényes képviselőnek.

Mindezekből megítélésem szerint az következik, hogy a leghelyesebb az lenne, ha fiatalokú elkövetőknél a csalást a jövőben is a kibővített kárfogalom nélkül, azaz a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenésként értelmezhetné a bírói jogalkalmazói gyakorlat. Ezt az értelmezést azonban érdemes lenne a konkrét normaszövegben is egyértelművé tenni úgy, hogy a családi kár kibővített fogalma a fiatalokúak elleni büntetőeljárásokban nem alkalmazható. ■

BÜNTETŐJOG I. – Általános Rész

A 2012. évi C. törvény alapján

SZERZŐK: Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály

LEKTOR: Busch Béla

Az új Büntető Törvénykönyv elfogadása arra sarkallta négy jogi kar büntetőjogi tanácskezelőjét, hogy mostanáig példátlan módon, közös szakkönyvet írjanak. A szerzők kimagasló elméleti felkészültségük mellett több évtizedes, az igazságszolgáltatás különböző területein szerzett szakmai tapasztalatokkal is rendelkeznek. E komplex ismeretek ötvözése garancia arra, hogy a kötet a jogásztársadalom körében nélkülözhetetlen szakirodalommá váljon.

BÜNTETŐJOG II. – Különös Rész

A 2012. évi C. törvény alapján

SZERZŐK: Belovics Ervin, Molnár Gábor Miklós, Sinku Pál

SZERKESZTŐ-LEKTOR: Busch Béla

Teljesen megújult kiadványként jelent meg a Különös Rész tényállásait átfogóan elemző, korábban kilenc kiadásban napvilágot látott, a szakmai körökben rendkívül népszerű szakkönyv. A változatlan szerzői csapatból ketten a Legfőbb Ügyészség vezető munkatársai, egyikük pedig a Kúria büntetőbírája, míg a kötet szerkesztő-pektora egyetemi tanár.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A kötetek megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

A két kötet együttes ára:
20 000 Ft

www.ujbtk.hu

WEBS MEGRENDELÉS
-5%

✉ HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1384 Budapest, Pf.: 797 ☎ (36-1) 349-7600 📞 (36-1) 340-2304

✉ info@hvgorac.hu 🌐 www.hvgorac.hu